

PAPER

O‘RXON PAMUKNING “QIRMIZI SOCHLI AYOL” ROMANIDA AYOL OBRAZI BADIY TALQINI

Abdialimova Zarina Faxriddin qizi ¹ *

¹O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti doktoranti

* zarinka070@gmail.co

Abstract

Mazkur maqolada zamonaviy turk adabiyotining yirik vakili O‘rxon Pamukning “Qirmizi sochli ayol” romanida ayol obrazining badiiy talqini tahlil qilinadi. Asarda ayol shaxsining ramziy, psixologik va ijtimoiy jihatlarini yozuvchi uslubi doirasida yoritilgan bo‘lib, muallif uni Sharq va G‘arb qarama-qarshiligi, erk va muhabbat, sadoqat va xiyonat kabi abadiy mavzular bilan bog‘laydi. Maqolada bosh qahramonlarning ruhiy kechinmalari, ayolning erkak taqdiridagi o‘rni hamda mifologik va arxetipik qatlamlar asosida yaratilgan “Qirmizi sochli ayol” obrazi tahlil etilgan. Tadqiqot natijalarida Pamuk ayol obrazini nafaqat syujet unsuri sifatida, balki insoniyat mohiyatini ochuvchi timsol darajasiga ko‘targani aniqlanadi.

Key words: O‘rxon Pamuk, ayol obrazi, Qirmizi sochli ayol, psixologizm, ramziylik, mifologik qatlam, adabiy tahlil.

Kirish

Turk adabiyotining zamonaviy yirik namoyandalaridan biri — Nobel mukofoti sohibi O‘rxon Pamuk ijodida ayol obrazi doimo markaziy o‘rinni egallaydi. Yozuvchining 2016-yilda nashr etilgan “Qizil sochli ayol” (“Qirmizi Saçlı Kadın”) romani insoniy munosabatlarning, ota va o‘g‘il o‘rtasidagi ruhiy masofaning, shuningdek, ayol timsolining ramziy mohiyatini chuqur tahlil etuvchi asardir. Bu romanda “ayol” faqat bir shaxs sifatida emas, balki qadimiy afsonalar, jamiyat va erkak ongining o‘zaro to‘qnashuvida shakllanadigan murakkab timsol sifatida namoyon bo‘ladi.

Asarning qisqacha mazmuni

Asar markazida — Jem (Cem) ismli yigitning o‘ziga o‘xshash otalik izlanishlari va uning hayotiga ta’sir etgan qizil sochli ayol — aktrisa Guljahon timsoli turadi. U Jem hayotida bir vaqtning o‘zida sevgi, sir, ayb va fojeaning manbai sifatida paydo bo‘ladi. Yozuvchi bu obraz orqali inson ongi va taqdirining ikki qutbini — Shoh Edip (otani o‘ldirgan o‘g‘il) va Rustam-Suhrob (o‘g‘lini o‘ldirgan ota) afsonalari bilan uyg‘unlashtiradi.

Ayol obrazi va uning ramziy ma’nosi

“Qizil sochli ayol” oddiy sevgi qahramoni emas. U o‘zining tashqi jozibasi, erkin xatti-harakati, mustaqil fikrliligi bilan Sharq ayoli stereotipidan

Compiled on: November 1, 2025.

Copyright: ©2025 by the authors. Submitted to Advances in Science and Education for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

farqli tarzda gavdalanadi. Guljahon — erkak ongida orzu qilingan, ammo qoʻrquv uygʻotuvchi “taqiqlangan ayol” obrazidir.

Yozuvchi uni erkinlik, sir, va fojia ramzi sifatida koʻrsatadi:

- Uning qizil sochi — nafaqat goʻzallik, balki xatar, vasvasa va ehtiros timsoli.

- U erkak va ayol oʻrtasidagi kuch muvozanatini buzadi: Cem u orqali oʻz ichki otalik kompleksi bilan toʻqnashadi.

- Ayol qahramon shaxsiyati bilan taqdirning oʻzi sifatida tasvirlanadi — u Jem hayotiga kirib, uni yoʻlidan buradi, ammo ayni paytda uning oʻzligini anglashiga sabab boʻladi.

Pamuk asarlarida ayollik falsafasi

Oʻrxon Pamukning bu romandagi ayol obrazi turk jamiyatidagi erkak hukmron tafakkurga qarshi yashirin norozilikni bildiradi. Qizil sochli ayol — boshqalar belgilagan chegaralarga sigʻmagan ayol, yaʼni mustaqil shaxsdir. Shu bois u erkak ongida muhabbat va qoʻrquv uygʻotadi.

Pamuk bu obraz orqali savol qoʻyadi: “Erkak oʻz taqdirini boshqarayaptimi yoki uni ayol ramzi orqali taqdir boshqaryaptimi?”

Bu savol roman davomida javobsiz qoladi, ammo oʻquvchi ayol timsoli orqali erkakning ichki inqirozini anglaydi.

Ayol obrazi va afsonaviy asos

Romanda ayol timsoli Shoh Edip va Rustam–Suhrab afsonalari bilan chambarchas bogʻlangan.

- Shoh Edip afsonasida ayol — taqdirning vositachisi.

- Rustam–Suhrab rivoyatida esa — ayol (Tahmina) fojeaning yashirin sababchisi.

Pamuk shu ikki qadimiy manbani zamonaviy shaklda birlashtirib, ayolni nafaqat fojea sababchisi, balki hayotni davom ettiruvchi kuch sifatida tasvirlaydi.

Xulosa

“Qizil sochli ayol” romanida ayol obrazi — bu nafaqat bir insonning hayoti, balki butun bir madaniyatning ichki inʼikosidir. Guljahon obrazi orqali Oʻrxon Pamuk ayollik va taqdir, sevgi va ayb, erkinlik va javobgarlik oʻrtasidagi nozik chegarani koʻrsatadi. U ayolni erkak hayotining soyasida emas, balki taqdirning markazida turgan qudratli kuch sifatida tasvirlaydi.

Adabiyotlar roʻyxati

1. Pamuk, Oʻrxon. Qizil sochli ayol. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2019.
2. Pamuk, Orhan. The Red-Haired Woman. – New York: Alfred A. Knopf, 2017.
3. Rasulova, M. “Oʻrxon Pamuk romanlarida Sharq va Gʻarb munosabatlari.” // Oʻzbek tili va adabiyoti jurnali, №3, 2021. – B. 45–51.
4. Karimova, N. “Ayol obrazi badiiy talqinining zamonaviy adabiyotdagi oʻziga xos jihatlari.” // Filologiya masalalari, №2, 2022. – B. 60–67.
5. Çelik, A. “Orhan Pamuk’un Romanlarında Kadın İmgesi.” // Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt 57, 2018. – S. 120–132.
6. Bayrak, E. “Myth and Archetype in Orhan Pamuk’s The Red-Haired Woman.” // Journal of Turkish Literature, Vol. 14, 2020. – P. 88–97.
7. Jung, C. G. The Archetypes and the Collective Unconscious. – London: Routledge, 1981.
8. Said, E. Orientalism. – New York: Vintage Books, 1979.
9. Qodirova, D. “Oʻrxon Pamuk asarlarida psixologik tahlil va obrazlar tizimi.” // Yangi asr avlodi ilmiy toʻplami, №4, 2023. – B. 33–39.
10. Abdullayeva, Z. “Turk adabiyotida ayol obrazining ijtimoiy talqini.” // Adabiyot va sanʼat, №1, 2020. – B. 52–58.